

вискочивши у вікно, віднесла валізу до сусідів. Тому, бандити (мабуть, неосвічені), поспішили тікати... Вочевидь, вони були дилетантами і розраховували на панічний страх своїх жертв, у моїй родині вони цього не знайшли» [1, с. 19]. Врятовані кошти одразу ж були використані на підтримку дитячих установ.

В цілому діяльність В. Г. Короленка з приводу соціального захисту дітей була не просто боротьбою за забезпечення нормальних умов розвитку підростаючого покоління. В її зміст закладалася нова модель людського відношення суспільства і держави до дітей. Організація порятунку обездолених дітлахів стала істинним проявом «закону людської взаємності». Своєю діяльністю Володимир Галактіонович довів, що, навіть в умовах руйнації держави, джерела людяності і милосердя не всихають, а підживлюють суспільство цілющою водою істинного гуманізму.

Ми можемо отримати справжній приклад гуманізму, любові до простої людини, звернувши погляд на складний шлях Володимира Галактіоновича Короленка – видатного письменника, журналіста, адвоката, громадсько-політичного діяча кінця XIX – початку XX століття, що за життя став «апостолом дієвої любові», «моральним генієм». Все це тому, що Володимир Галактіонович Короленко, віддаючи усе своє щире серце іншим, показав нам велетенський приклад милосердя та людяності.

Джерела та література

1. Науковий архів Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка. Папка. № 7. 22 с.

УДК 730.021.4:[069.5:908]](477.53)(092)

Людмила Чеботарьова, Фаїна Білокінь
(Полтава)

КОЛЕКЦІЯ МІНІАТЮРНОЇ ДЕРЕВ'ЯНОЇ СКУЛЬПТУРИ МАРИНИ ЧИСЛОВОЇ

Подано анотований список виробів мініатюрної дерев'яної скульптури М. Г. Числової із фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Висвітлено основні віхи життя майстрині. Охарактеризовано стилістичні особливості виконання поодиноких фігурок та композиційних динамічних груп колекції.

Ключові слова: мініатюрна дерев'яна скульптура, скульптурна різьба по дереву, дерев'яні фігурки, композиційна динамічна група, Марина Числова, колекція, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського.

An annotated list of miniature wooden sculptures created by M. H. Chyslova from the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum funds is given. Main life stages of the master are described. Stylistic peculiarities of separate figures and dynamic compositional groups from the collection are characterized.

Keywords: *miniature wooden sculpture, sculptural wood carving, wooden figures, dynamic compositional group, Maryna Chyslova, collection, the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum.*

Різьблення по дереву або сницарство по праву вважається одним із давніх та вишуканих видів декоративно-ужиткового мистецтва. Дерев'яні вироби: чи то звичайний посуд, чи меблі, чи іграшки, чи декоративні скульптури для оздоблення інтер'єрів завжди користувалися попитом у населення. Найскладнішим видом різьблення є скульптурна різьба, оскільки вимагає від майстра об'ємного бачення фігури, почуття перспективи, збереження пропорцій. Особливою витонченістю відрізняються твори малих розмірів, що є результатом художньої обробки деревини (Сотська, Шмельова, 2016, с. 11). Мініатюрна скульптура або «дрібна пластика» – рід об'ємних сюжетних чи монофігурних зображень невеликих розмірів, що не перевищують 10-15 см по висоті. Так, серед майстрів Полтавщини, відомих ще з кінця ХІХ століття, які, з-поміж іншого, є авторами мініатюрних статуєток і скульптурних груп можна назвати Ничипора Манжолу – різьбяра, мебляра, майстра виготовлення бандур (Ханко, 2015, с. 21-22) і його відому композицію «Чумак з волами»; Якова Халабудного – різьбяра, скульптора, роботи якого вирізняються пропорційністю, своєрідною пластикою, мають «живий і соковитий характер» (Ханко, 2015, с. 323-324); Олександра Олешка – різьб'яра, заслуженого майстра народної творчості УРСР (1985), дерев'яні скульптури якого характеризуються опукло-рельєфною, круглою пластикою (Ханко, 2015, с. 161); Йосипа Аскадського – різьбяра на кістці, рогу та дереві, який відомий також виконанням статуєток казкових персонажів та літературних творів (Ханко, 2015, с. 91).

У колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського зберігаються унікальні фігурки із дерева, виготовлені у 1950-і рр. Мариною Гаврилівною Числовою (1895-1977) – різьб'яркою, авторкою мініатюрної дерев'яної скульптури. Доля майстрині пов'язана з Полтавщиною, адже чоловік її єдиної доньки Надії – Веніамін Олексійович Шабуцький був родом із с. Кишеньки, Кобеляцького району (тепер Кременчуцького району). Її життєвий шлях наповнений неймовірними труднощами, хвилюючими, трагічними як особистими, так й історичними подіями. Числова М. Г. з бідної селянської сім'ї, родом із смоленини. У пошуках кращої долі 13-річною дівчиною потрапила до москви (росія) і влаштувалася в дитячий будинок доглядати за сиротами. Тоді ж відбулося доленосне

знайомство Марини Гаврилівни з прибалтійською німкенєю Анною Олександрівною Зонне, у якої пізніше працювала помічницею й опанувала основи дереворізьблення. Тривалий час, починаючи з 1917 р., вони проживали в м. Тарту (Естонія), багато працювали, створюючи славнозвісні фігурки свійських та домашніх тварин. А. О. Зонне не тільки відкрила перед дівчиною неповторний світ краси, але навчила його творити в собі, а потім передавати іншим. Вміння вирізати з дерева стало засобом для життя, оскільки естонці дуже любили різьблені дерев'яні іграшки. Донька Марини Числової – Надія Львівна у своєму щоденнику згадує: «Це була її щаслива доля. Анна Олександрівна була дуже інтелігентною жінкою, художницею. Закінчила Петербурзьку академію мистецтв, а потім працювала на фарфоровому заводі художником. ... дуже добре різала по дереву і навчила мою маму. У мами були хороші здібності і вона швидко навчилась. Вміння добре вирізати з дерева різних тваринок... дуже згодилося в подальшому житті» (Чешко, 2020, с. 190-194). У далекій Естонії Марина Гаврилівна знайшла свою долю, чоловіка – Лева Числова, який був також талановитою людиною, робив шкатулки, випалював і малював на них красиві пейзажі. Вони були один для одного підтримкою та розрадою. На жаль, під час Другої світової війни в евакуації у далекій чувашії (росія) майстриня поховала свого чоловіка, залишившись удвох із донькою. З 1953 р. родина остаточно оселилася на Полтавщині у мальовничому кобиляцькому краю.

Колекція мініатюр Марини Числової формувалася за період з 1956 по 1962 рр., частина була куплена в авторки, а частину вона подарувала музею. Налічує 86 одиниць: поодинокі фігурки домашніх і свійських тварин (72 одиниці) та композиційні групи, представлені сюжетними динамічними фігурками котів, мишей та собак (14 одиниць) (Інв. кн. ПКМВК «Др-1», 1948, с. 37, 101-103, 153). За типологією предмети віднесені до «скульптури малих форм» або «мініатюрної скульптури», виготовлені з липи. Не випадково майстриня обирала деревину, яка відрізняється однорідною структурою волокон, м'якістю, приємним світлим кольором, добре ріжеться уздовж і поперек волокон та піддається обробці практично будь-яким способом. Онук Марини Гаврилівни, Михайло Веніамінович Шабуцький згадує: «Роботи різала з липи, це був основний матеріал для її виробів. Ходила в ліс, шукала, де росте липа. Брала й нас, онуків, з собою... Древа ніколи не пиляла, не рубала... Для роботи потрібна суха деревина, тому бабуся і ми підбирали тільки те, що вже лежало на землі...» (Чешко, 2020, с. 193).

Фігурки виготовлені у техніці поліхромної скульптури, розфарбовані різними кольорами, що досі залишаються насиченими та «соковитими». Щоб надати максимально натурального вигляду своїм

виробам майстриня використовувала тканину та шкіру, з них робила вуха та хвости тварин. Виготовляючи свійських тварин Марина Гаврилівна намагалася точно відтворити їх приналежність до певної породи. Так, серед фігурок корів (*рис. 1*) можна розгледіти українську чорно-рябу молочну породу, українську молочну червону – поширену в степах України; українську буру молочну; сіру українську, яка вважається результатом багатовікової народної селекції і поширена переважно на території Лівобережної України. Представлені на рисунку колоритні свинки (*рис. 2*) також яскраво ілюструють типові для нашого регіону породи свиней, це миргородська чорно-рябої масті та придніпровська. Остання зникла на території України 25-30 років тому. У далеких 1950-х рр., коли майстриня шукала прототип для своїх виробів, тварини згаданої породи були досить поширеними у господарствах Полтавщини, тож нині ми маємо унікальні зображення свинок.

Рис. 1. Фігурки корів різної масті. Др 330/3-5, Др 330/7.
Фото С. В. Харченка

Рис. 2. Фігурки свиней, підсвинків, поросят придніпровської та миргородської породи. Др 330/31, Др 330/46-49, Др 330/57-60.
Фото С. В. Харченка

Особливої уваги заслуговують фігурки овець та ягнят. Майстриня оздоблювала дерев'яну основу тіла тварин гіпсом, формуючи вовну, щоб максимально наблизити їх зовнішній вигляд до вигляду справжніх тварин (*рис. 3*).

Рис. 3. Фігурки кози та козеняти, овець та ягняти. Др 330/12-13, Др 330/21-23. Фото С. В. Харченка

Художня переконливість твору частіше залежить не від предмета зображення, а від ідеї, яка знаходить адекватне втілення в матеріалі та в його виражально-зображальних засобах (Шмельова, 2018, с. 8). Найбільш яскраво майстриня змогла втілити цей прийом створюючи композиційні групи. Марині Гаврилівні професійно вдалося передати характерні пози тварин через форму тіла: в сидячому положенні, у позі «служить», у позиції переслідування або полювання. Так, на *рис. 4* зображено кішечку, яка полює на мишу; на *рис. 5* і *б* через фігурки продемонстроване класичне протистояння kota і собаки. Роботи вирізняються своїм динамізмом і пропорційністю, а природна кольорова гама додає натурального вигляду.

Рис. 4. Композиційна група «Руда смугаста кішка з мишею». Др 454/1-2. Фото С. В. Харченка

Рис. 5. Композиційна група «Руда смугаста кішка з сірою собакою». Др 455/1-2. Фото С. В. Харченка

Рис. 6. Композиційна група. Руда смугаста кішка на стовпі з сірою собакою внизу. Др 458/1-2.

Безмежна любов мисткині до внуків Сергійка та Михайлика надихала на створення найрізноманітніших дерев'яних іграшок. Тому, в колекції знайшлося місце й для фігурок собак різних порід, що особливо подобалося дітям (рис. 7). Усі вироби виконані настільки майстерно, що вони здаються живими: симпатичними, кумедними, різнохарактерними.

Рис. 7. Фігурки різних порід собак. Др 330/61-63, Др 455/1.

Колекцію мініатюрної дерев'яної скульптури Марини Числової можна вважати високохудожньою. Вона має великий експозиційний

потенціал і безсумнівно виховує естетичне бачення світу природи та любов до живих істот.

Нижче наведено анотований список виробів з колекції Марини Числової, зазначено короткий опис, матеріали, основні техніки, розміри фігурок та облікові позначення.

1. Фігурка кішечки. Кішечка з рожевою стрічкою. Масть сіра зі смугами. с. Кишеньки, Кишеньківський район, Полтавська область. 1956 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 2,5x8,3x2 см. ПКМВК 14019 Др 153.

2. Фігурка собачки, що сидить. Собачка породи фокстер'єр із коричневим нашійником. Масть біла з чорними плямами. с. Кишеньки, Кишеньківський район, Полтавська область. 1956 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 7,5x7x3 см. ПКМВК 14020 Др 154.

3. Фігурка собачки, що сидить. Собачка породи бульдог із коричневим нашійником. Масть коричнева з чорними смугами та чорною спиною і головою. с. Кишеньки, Кишеньківський район, Полтавська область. 1956 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 6,5x5,8x3,2 см. ПКМВК 14021 Др 155.

4. Фігурка собачки, що «служить». Собачка породи такса з бантиком червоного кольору. Масть коричнева з чорними смугами. с. Кишеньки, Кишеньківський район, Полтавська область. 1956 р. Дерево, фарби. Різьблення, розпис. 5,7x5x2 см. ПКМВК 14022 Др 156.

5. Фігурка мишки сірої масті, з червоним хвостом. с. Кишеньки, Кишеньківський район, Полтавська область. 1956 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 1x4x0,7 см. ПКМВК 14023 Др 157.

6. Фігурка коня з вуздечкою. Масть сіра. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, синтетичний матеріал; різьблення, розпис. 12x14x3,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/1.

7. Фігурка коня кольору світлої деревини. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево; різьблення. 11,5x12,5x3,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/2.

8. Фігурка корови. Масть світло-руда. Голова тварини похилена донизу. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6x9x4 см. ПКМВК 16590 Др 330/3.

9. Фігурка корови. Масть темно-руда. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6,5x11x4 см. ПКМВК 16590 Др 330/4.

10. Фігурка корови. Масть світло-сіра. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6,5x9,5x4,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/5.

11. Фігурка корови. Масть чорно-ряба. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6x9x3,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/6.

12. Фігурка корови. Масть чорно-ряба. Голова тварини похилена донизу. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6х9,5х4 см. ПКМВК 16590 Др 330/7.

13. Фігурка корови. Масть червона. Голова тварини похилена донизу. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 5,5х9,5х4 см. ПКМВК 16590 Др 330/8.

14. Фігурка корови. Масть сіра. м. Кобеляки. Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 6,5х9,5х4,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/9.

15-17. Фігурка кози темно-сірої масті. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 7,5х7,5х2,5 см. ПКМВК 16590/10-12 Др 330/10-12.

18-23. Фігурка козеняти темно-сірої масті. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, штучна шкіра; різьблення, розпис. 4,3х4,5х2,5 см. ПКМВК 16590/13-18 Др 330/13-18.

24-27. Фігурка вівці. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, гіпс, штучна шкіра; різьблення, ліплення. 5х6х3 см. ПКМВК 16590/19-22 Др 330/19-22.

28-35. Фігурка ягняти. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби, гіпс, штучна шкіра; різьблення, ліплення. 3,5х3,5х2 см. ПКМВК 16590/23-30 Др 330/23-30.

36. Фігурка свині придніпровської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3,5х6х2,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/31.

37-54. Фігурка поросяти придніпровської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 1,2х2х1,2 см. ПКМВК 16590/32-47 Др 330/32-47.

55. Фігурка свині придніпровської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Голова тварини похилена донизу. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3,2х6,5х2,8 см. ПКМВК 16590 Др 330/48.

56. Фігурка свині миргородської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3,8х6х2,3 см. ПКМВК 16590 Др 330/49.

57-65. Фігурка поросяти миргородської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 1,2х2х1,2 см. ПКМВК 16590/50-58 Др 330/50-58.

66. Фігурка підсвинка придніпровської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 2,5х4х1,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/59.

67. Фігурка підсвинка миргородської породи. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 2,5х3,5х1,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/60.

68. Фігурка собаки породи бульдог, коричневої масті. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 6х7,5х3 см. ПКМВК 16590 Др 330/61.

69. Фігурка собаки породи такса, чорної масті. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3х7х1,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/62.

70. Фігурка собаки породи спаніель, білої масті з чорними плямами. м. Кобеляки, Полтавська область. 1959 р. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3,5х5х2 см. ПКМВК 16590 Др 330/63.

71. Фігурка щеня породи бульдог з нашійником. Масть коричнева смугаста. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 3х4х1,5 см. ПКМВК 16590 Др 330/64.

72. Фігурка галчеля. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 5,5х4,5х2 см. ПКМВК 16590 Др 330/65

73-74. Композиційна група. Сіра смугаста кішка з мишею. Дерево, фарби; різьблення, розпис. Кішка – 3,5х8,5х2,5 см; миша – 1х3,7х0,7 см. ПКМВК 18159/1-2 Др 453/1-2.

75-76. Композиційна група. Руда смугаста кішка з мишею. Дерево, фарби; різьблення, розпис. Кішка – 3,5х8,5х2,5 см; миша – 1х3,7х0,7 см. ПКМВК 18160/1-2 Др 454/1-2.

77-78. Композиційна група. Руда смугаста кішка з сірою собакою. Дерево, фарби; різьблення, розпис. Кішка – 6,8х4х2 см; собака – 3,8х7,2х2,5 см. ПКМВК 18161/1-2 Др 455/1-2.

79-81. Композиційна група. Собака з кішкою та кошеням. Масть сіра смугаста. Дерево, фарби; різьблення, розпис. Собака – 4х7,3х2,3 см; кішка – 6,5х4х1,5 см; кошеня – 4х3,3х1,3 см. ПКМВК 18162/1-3 Др 456/1-3.

82-83. Композиційна група. Сіра смугаста кішка на стовпі з сірою собакою внизу. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 17,5х12х8,5 см. ПКМВК 18163/1-2 Др 457/1-2.

84-85. Композиційна група. Руда смугаста кішка на стовпі з сірою собакою внизу. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 18х12х8 см. ПКМВК 18165/1-2 Др 458/1-2.

86. Фігурка кошеняти на стовпі. Масть сіра смугаста. Дерево, фарби; різьблення, розпис. 17,5х7 см. ПКМВК 18164 Др 459.

Джерела та література

1. Галина Сотська, Тетяна Шмельова. Словник мистецьких термінів. Херсон : Видавництво «Стар», 2016. 52 с.
2. Ханко В. М. Манжоліа Нічипірі Прохорович. Енциклопедія мистецтва Полтавщини [Текст]: Т. 2 : М-Я. Полтава : ТОВ «АСМІ» ; Видавець О. Ханко, 2014. С. 21–22.
3. Ханко В. М. Халабудний Яків Романович. Енциклопедія мистецтва Полтавщини [Текст] : Т. 2 : М-Я. Полтава : ТОВ «АСМІ» ; Видавець О. Ханко, 2014. С. 323–324.
4. Ханко В. М. Олешко Олександр Макарович. Полтавіка. Полтавська енциклопедія [Текст] у 12-ти т. Образотворче та декоративне мистецтво. Том 9. Полтава : ТОВ «АСМІ». С. 161.
5. Ханко В. М. Аскадський Йосип Рафаїлович. Енциклопедія мистецтва Полтавщини [Текст] : Т. 1 : А-Л. Полтава : ТОВ «АСМІ» ; Видавець О. Ханко, 2014. С. 91.
6. Чешко Т. Слідами музейних експонатів. Бібліотека в сучасному інформаційному і соціокультурному середовищі: досягнення, виклики і вектори розвитку: матеріали Всеукр. наук. кон-ї, присвяченої 125-річчю від дня заснув. ПОУНБ імені І. П. Котляревського [Текст] / [упоряд.: Федорова М. А., Влезько Н. В.]. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2020. С. 190–195.
7. Інвентарна книга ПКМВК «Др-1» (розпочата 1947 року). 398 с.
8. Шмельова Т. В. Мистецтво скульптури : навч.-метод. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2018. 201 с.